

Föreläsningar vid Stockholms högskola, HT 1894 : L 40:90 B /

Rydberg, Viktor,

HS L 40:90 B

National Library
of Sweden

[25.9.94]

N° 3.

Tuesday 25 September 1894.

L. C. J. J. C. B. O.

I fredagen förel. redogjorde jag för skulpturen i Egypten under det gamla rikets tid. Jag ~~torde~~ ^{de} bör kanske erinra om hvad jag meddelade om den kronologiska indelningen af Fornegyptens historia. Likaså vi indela världshistorien i gamla, medeltiden och yngre, har man indelat Fornegyptens historia i gamla rikets, medelrikets och yngre rikets ^{historia}. Gammala rikets omfattar tiden mellan närmare år 4000 och år 2200 före X., således närmare 1800 år. Hufvudstaden är under denna långa period Memphis i nedre Egypten, hvarför det gamla riket också kallas det memfitiska. Medelrikets omfattar en kortare tid - 600 år, från 2200 till 1600 före X. Hufvudstaden var då Theben i mellersta Egypten, "den 100-portade staden", som Homerus kallar den. Medelriket bär därför också namnet det första Thebanska riket. - Därefter ^{den sista tiden i Thebanska riket} följer det yngre riket från ^{Hufvudstaden är fortfarande Theben, som varit världens mest präktfulla stad.} ungefär 1600 år till 663 f. X. - Hvad därefter följer är ^{den sista tiden i Thebanska riket} det gamla Egyptens upplösnings-tid. Denna följer en kort efterblomstring: den s. k. saïtiska ^{perioden} epoken, som räckte ~~ur~~ ^{vid} pån 1400 år. Utmedan ^{förmedlarna} dess har Egypten varit beherradt af prämlingar. Gruddragen af sin kultur bibehöllt Nillandet icke dess mindre, ehuru i mer ~~eller~~ ^{och} mer förvitrad form, tills det blef kustradt.

Jag har redan redogjort för skulpturen under det gamla rikets tid. Plastiken, liksom gammal s. arkitekturen, var redan då högt utvecklad & bedrifven i stort måfång. Dess material var då ss. äfven efteråt, kristalliniska stenarter: granit, syenit, diorit, basalt, porfyre (s. i synnerhet användes för kolossalstatyer), kalksten, sandsten, ~~trä~~ ^{träs} brous, trä, ^{marmor kommer till uttryck} men icke marmor.

Skulptur-stilen var, åtminstone i den icke-officiella skulpturen, och med beständighet i grafbilderna, en på högna naturvist. tagelig stödd realism. Att en sådan förefunnits i det gamla Egyptens konst är, kan man säga, den mest ofövärraskande upptäckt vår tids egyptologi har gjort. De ^{på konstens område} föregående och romantiska författare, s. Skrifvit om ^{Egypten} Grekland, visste därom ingenting. Kanske voro äfven ^{någon} de egyptiska prästerna på Platons tid, i 5te årh. f. X. okunnige därom. Jag visade i fredags några prof på denna fornegyptiska realism. Mina åhörare torde erinra sig Louvrens skulpturstaty, den s. k. arbetfögdan Raïne och dvärgen-parfyren-öfversten. Här

25/9.94.

på bordet, i nummer af Gazette des beaux arts, ^{finna} kunna mina älskare
 att jag andra nyupptäckta statyer från samma period, näml. ännu
 en sittande skrifvare och den i sitt slag förträffliga statyetten af
 en ung ^{och tempelafjansör} pvestinna. Det är intet tvivel därom, att den egyptiska
 skulpturen stod på sin högsta höjd i denna urhistorisk syn-
 punkt och hördt aflägsna tid, särskildt under den 4de ~~och 5de~~ ^{dynasti}.
^{dynastiens} tid, ^{som var de} ~~4de och 5de~~ ^{store} pyramidbyggare, och den därpå följande
 dynastiens, från ³²⁰⁰ till ²⁷⁰⁰ år före X. Då Jakob, hebreernas
 stamfader, säges ^{hafa} inflyttat till Egypten, vor de släkter, s.
 byggit pyramiderna, förvarna i utideus ^{vidan} dinningar. Den folksyn
 det gamla rikets privatstatyer häntyda på, är salt, kraftigt byggd,
 med breda skuldror, bredt bröst, knappa höfter o starka ben. Sin
^{väg} starkaste sida har denna gamle konst i sin ^{till hela gestalten utsträckt} uppriktigt brogga,
 porträttering. Men ^{redan} denna gamle tid har emellertid sina
 schemata för den ^{officiella} högre o förnämare skulpturen. Den har likaså
 en grundställning, från hv. alla andra ställningar utgå: upprikt
 hållning, rakt framriktad blick, öfrerarmarna ^{en} fätt intill kroppen,
 benen strama, venstra foten ^{ställt} framom den högra. Sittstatyer
 ha benen slutna o händerna lagda på knäna. ^{Leure} figurerna
 åter ^{äro} uttryck på ^{vän} ~~triffade~~ sitt de ställningar, s. äro betecknande
 för de afbildades yrken. Jag visade i Freds föreläsning prof därpå
 i den malade kvinnan, den degäktande bagaren o. s. v. — —
 Jag öfvergår nu till ^{Föregyptens} andra period, o det ~~5de~~ ^{6^{de}}
~~hebraiska rikets.~~

Under de thebaiska dynastierna få människo framställningen
 delvis nya ämnen o uppgifter. Det gamla rikets grepp hade
 mest varit smykade med bilder af det verkliga lifets dagliga
 synor o vanor: åkerbruk, borkaparköret, jäht, fiske o. s. v., arkell,
^{högt och naturligt} ~~uppfattade~~ i det thebaiska rikets tempel, graver o palatser åter-
 finnas ^{vinnan} dessa ämnen, men därjämte mångfaldiga religiösa fram-
 ställningar, såsom storartade o ^{autarkiska} ofvordiga bildningar af faraonernas
 krigstyg o segrar öfror främmande folk. Härmed följa väl icke
 nya lagar för konsten, men i flere afscender en annan ande
 och uttryck för andra känslor.

† Den officiella eller förnämare skulpturens ställningar bero afriodaktigt
 på en genom vanan helgad tradition, hritken går tillbaka till en förhista-
 risk tid, till en den egyptiska konstens barndom, då man icke kunde ge gestaltarna en
^{man kunde det egentl. men gjorde det i den officiella stilen icke} fräare hållning.

25/9. 94.

Måhända bevis denna förändring därpå att egyptierna, som under det gamla riket lefvat ett mer ^{ensamt} isolerat lif, kom ^{no} efter år 2200 i en starkare beröring med andra folk. Den gamla världen, med sina fört isolerade knutpunkter för civilisationen vid Nilen, Tigris och Eufrat, börjar växa ihop till en gemensam organisation med gemensamt blodomlopp i pulslag. Af enbildade forntidens historia utbildar sig mer i mer en fortidaens världshistoria. Det är ^{en pelgäsen genom kalkan} en karavanväg och längre fram under krigstider en härväg, på hv. gamla testamente låter Abraham ^{med sitt nomad} med sitt besvärstam i sina hjordar färdas, då han från Elv i Kaldéen, färdar upp efter Eufrat till Nordsyrien och därifrån genom Kanaan till Egypten.

Abraham var af semitisk stam. Judar i araben betrakta han som sin stamfader. Hans besök i Egypten ^{kan} ~~kan~~ anses som en symbolisk häntydning på den allt starkare beröring, hvori egyptierna kom ^{med} ~~med~~ till semitiska och andra stammar. Till en början en fredlig, ~~sed~~ därefter en skickelsedigen, fiendtlig beröring. Om den fredliga talas en väggnålning i en klippgruf i Benihasan (beg i mell. Egypten) från 12te dynastiens tid omkr. 2100 år f. X., hvori framställes, huru en nomadstam från Sinaihalvön går öfver gränsen i framföret för därvarande egyptiske ^{skickelse} landshövding. Höfdingen, följd af sin son, framleder om skänker 2 stambockar. Därefter kamma hans vapenfire män, krigare med bägar i spjut, därefter kvinnor, barn i tjener. De ha äro äkta semiter till ^{märpen} ^{rost} ~~autel~~dragen, skäggiga med rakad öfverläpp, klädda i hvita yllekläder, mönstrade i rött och blått. Småbarnen och fältredskapen medfin de på åsror. [Sådana] ^{ärenden} ~~sinnade~~ fredligt ~~komma~~ stammar voro emellertid firtrapperna till en stor krigisk invandring af det okända herdefolk, som kallas Hyksos, ^{och} ~~och~~ under det politiska förfall, ^{kricket} ~~men~~ inträdde efter den äroika 12te dynastiens utgång, eröfrade ~~och~~ nedre Egypten och höll sig där i åtskilliga hundra år. Från denna väggnålning ^{liksom stam helhets en i en egyptisk bröstmålning} ~~finner~~ ~~hva~~ ~~fynd~~ ~~hva~~ ~~på~~ ~~ordet~~, ~~den~~ ~~semi-~~

N:o 87. Plastiken under medelrikets 1^{sta} thebaiska rikets tid ansluter sig helt och hållet till det gamla rikets. Blott med den skilnad, att människorproportionerna bli smärre. Privetstatgerna äro delvis allt fortfarande gamla realistiska. Man har påträffat

25/9. 94.

25/9. 94.

seniter, så bekräftar detta icke af den egyptiska Skulpturens vittnesbörd. Sedan hyksosferstame kommit till stadgadt välde, antogs säkerligen de och deras folk mycket af egypternas civilisation och vanor. Virt är, att de ej förnådde att beqagna sig af de egyptiska Skulptörernas nejdlar, för att förhärliga sig själva och försköna sina palatser i städer. De konstverk ^{man} dessa skapades åt sina herrar, ha, sedan dessa slutligen utdrogos ur Egypten, blifvit med flit förörda. De voro ju minnen af egyptisk trälldom och förnedring.

N:o 8. Men något därför är likväl kvar. I Tanis, hyksoskapsstadens ^{statyerna} har fem sphinxer af svart granit blifvit upprädda. Sphinxerna ^{är} en egyptisk uppfinning. Jag har förut talat om Sise-sphinxen, måhända det äldsta Skulpturmonumentet på jorden. Sphinxen ^{gestalten} är en lejonkropp med människohud, ofärdigt manligt, närgångit kvinnligt. ~~Äfven vädersphinxer förkomma~~ Sphinxen anses som symbol af konungen, s. vaktar de monumenter, han låtit uppföra ^{Därför} anses också sphinxhufvudena vara porträtthufvuden af faraoner. Så torde också förhållandet vara med hyksos sphinxerna. Det är antagligt, att de ge oss porträtter af hyksoskonungar. I hvarje fall återge de en typ, som icke är egyptisk. Det ser man på ~~dessa sphinxhufvuden~~ ^{dessa sphinx} en af dem, s. blifvit upprädda i Tanis. Senetisk är typen icke heller. ^{Men} ~~hvilken~~ ^{kan} ~~res~~ ^{man} tillhörde dessa hyksos? eller vet det icke, och konsthistorien tillkommer det icke, att lösa frågan. ^{De} ~~Kanske~~ ^{ha} ~~de~~ ^{konungar} ~~från~~ ^{och} ~~etien~~ ^{och} ~~ha~~ ^{likväl} ~~hvarken~~ ^{eller} ~~vant~~ ^{man} ~~seniter~~ ^{eller} ~~arier~~. ^{Kanske} ~~ha~~ ^{de} ~~varit~~ ^{de} ~~urfäder~~ ^{de} ~~na~~ ^{till} ~~ett~~ ^{ett} ~~auuat~~ ^{folk} ~~asiatisk~~ ^{asiatisk} ~~stam,~~ ^{stam,} ~~i~~ ^{senare} ~~tid~~ ^{tid} ~~er~~ ^{känd} ~~under~~ ^{under} ~~nam-~~ ^{nam-} ~~net~~ ^{net} ~~turkar.~~ [?] ~~Det~~ ^{är} ~~dä~~ ^{för} ~~andra~~ ^{andra} ~~gången~~ ^{gången} ~~förkann~~ ^{förkann} ~~in~~ ⁱⁿ ~~u~~ ^u ~~en~~ ^{en} ~~del~~ ^{del} ~~af~~ ^{af} ~~Egypten.~~

Från medelriket eller fjortå thebaiska rikets tid ha vi kvar åttskilliga konungastatyer, inga dock i konstnärligt värde jämförbara med Rahoteps och hans makas. Likaledes några reliefer, underlägsna det gamla rikets i mer konventionella. Från samma tid ha vi daten ^{de} ~~sig~~ ^{obeliskerna}, klippgrufvorna ^{och} ~~de~~ ^{sedan} ~~ni~~ ^{ofta} ~~se~~ ^{arkitekturen} ~~ansända~~ ^{ansända} ~~lotus~~ ^{lotus} ~~kolonnerna.~~

† Det ser man på de små ögonen, den tillslutade öronåsan, de brunnande ögonkastorna.

Dandus pyggnitt

25/9.94

Helt utslagen har ^{en} i konstarknologiskt afseende särdeles viktigt fynd blifvit gjordt i en egendomligt formad pyramid, Darcherpyramiden, belägen ^{invid} på Memphis' gamla begravningsplats. Pyramiden innehöll ^{sär} följande många sarkofager ö mummier och en mängd konstföremål, som beho namnskildrar på af faraoner från 12te dynastien, Mortasen II ^{i statuetter} ö III, Amenemhat III o.s.v. Bland konstföremålen intaga de där funna smyckena förnämliga platser, ej endast genom sin materiella dyrbardhet, utan ^{ej endast} äro och sin om högsta tekniska fulländning i juvelerarekonsten vittnande skönhet, och ^{utan afse} ~~slutligen~~ och därför, att de till utgjort en med nagon niida ö lärdom, men dock på svaga grundvalar uppbyggd hypotes, enligt hv. den asiatiska konsten, den vid Tigris och Eufrat, skulle ha inverkat på den egyptiska redan under de första århundradena af det nya riket, d. v. s. efter år 1600 f. X. e. Denna ^{lotusblommor och skarvar} guld, silver, ämnen, smäckor, af guld, prydd med turkor, ametister, och perlor bevisa i sina former ö ornament, att de ~~af~~ hvad man trorde vara lån från Asien är till ursprunget egyptiskt, att med andra ord det är Egypten, s. värt de asiatiska kulturfolkens lärare i juvelerarekonst och ornamentik, icke tvärtom. —

Jag öfvergår nu till Fornegyptens 2de period, det nya riket ö det 2de thebaiska. Dessförinnan jag ofrånkalar känned skildringar af skulpturen under medeltid ö första thebaiska rikets period, med det ^{afse} tilläg i konsthistoriskt afseende viktiga tillägg, att det i främst ö krigiskt afseende så viktiga husdjuret härten var, som ^{alltså} ej oberoakt för egyptierna, så likväl icke använd af dem under det gamla rikets tid ö de första århundradena af det 1ste thebaiska riket. Från ritt hemland i det inre Asien ö Kaukasus ^{från öst} kom ~~han~~ ^{han} ~~först~~ ^{först} under Heksostiden till Egypten. — —

Jag öfvergår nu till Fornegyptens tredje period, det nya riket, ^{äro} kallad det 2de thebaiska riket. Efter ett mångårigt befrielsekrig hade det lyckats ^{de nationer} konungarne i mellersta ö övre Egypten att ~~bedriva~~ ^{bedriva} de nedre Egypten ur heksofolket händer. Den faraon, som fulländade befrielseverket och föng hekso till utvandring, var den 18de dynastiens grundläggare Sthames I. Därmed grundades Egyptens politiska storhet och i ^{sin} arkitektoniskt afseendet ^{från} afseendet ^{utgått} dess konstnärliga. ^{från} ~~Memfis~~ ^{från} hade van Theben hade befrielseverket ^{utgått}

25/9. 94.

25/9.94

N^o: 17. Till dem höra de ~~fyra~~ nittande kolosserna af faraonen Ramses II, den store, vid facaden till ett klipp-templet i Ibsambul, cirka 20 meter höga, de högsta i Egypten. Till dem höra vidare Amenofis III^s kolossalstatyen å Nil-laus västra strand vid Thebe. Tir^{af} den ~~statyn~~ ^{eller nitt a.} ännu upprätt. Den ena af dem, huggen ur ett enda granitblock, 16 meter hög, nittande, är den ^{saxiska,} ~~den~~ ^{men} ~~högsta~~ ^{grekerna} ~~berättade~~ ^{kallade Memnonstatyen,} att den hvarje morgon med en klingande ton kelsade sin moder Morgonrodnaden. En och annan öfren bland helleenera visste ^{myg} att statyen föreställde en kung Amenofis; men allmänt utbredd var likväl sagan, att den var en bild af etiopkungen i Morgonrodnadssonen, Memnon, som eul. ~~Memnon~~ ^{dikten} deltog kom under det trojanska kriget sin frände kon. Priamus till hjälp i sin ungdomsfäring jaun diden i strid med helleeneras förnämste hjälte Achilles. Turkipter på statyen från romerska kejsartiden bekräfta, att många resande hade hört den klingande tonen. Denna ^{naturligt} rent mekanisk förklaring, i den libyska öknens äro stmar, s. klinga vid temperaturbyte, i ingenting sällspordta.

N^o: 11. Här en i Turin museum befintlig ^{granit} basaltstaty af samme mäktige kungare Ramses II. Han i hvar fader Seti I Sethos I utförde bräder, s. under århundraden bevarade sig i folkets minne. Båda dessa ~~store kungare~~ ^{store krigarherrar} förvandlades i den helle-niska sagan till en person under namnet Sesotris, om hvilken ^{samma sagan} den förtäljer en cykel af stora bedrifter. Den lärobok i gamla historien, s. jag under min skoltid lärde, talade ännu om denne Sesotris. Enligt afbildningar i inskrifter i den stora pelernaden, i Karnak gjorde Sethos I lyckliga fälttåg i Kanaan, Mesopotamien, i Nubien och öfve Nildalen. Hans son och senare hans medregent var Ramses II, som hade en regeringstid af 66 år. Än längre än Sethos förde Ramses II Egyptens de ^{nya} lyckliga vapen. Sagan låter honom framtränga genom Mindre Asien i Armenien till Svarta hafvet. Än i dag ser man på i en framspingande klippa vid feniciska kusten bildverk med Ramses II^s namnskild och en minnespelare, med en inskrift, i hv. han tackar Egyptens högsta gudar Ra, Amenon och Ptah för sina segrar.

25/9.94.

N° 13. ^{manuskrift} Af hans fader Sethos I se vi här ett relieffporträtt, utfördt på en vägg i den utomordentligt storartade klippgrafs Sethos I. ^{För Nilen i} lät utföra af sig i närheten af Theben i den s. k. Konungadölden. ^{Om} det nya rikets grofreliefer och öfverhufvud om skiljaktigheten mellan det nya rikets skulpturkonst och de föregående periodernas i Egyptens historia kommer jag att i ^{vid} ^{redogöra} nästa föreläsning med några ord i nästa föreläsning. ^{Her} vill jag ^{blott} ämnarke, att prakt, rikedom och elegansen i det nya rikets konst icke kan öfverskylla det faktum, att den vordt mer och mer konventionel, mer och mer typisk, abstrakt och schablonmässig.

N° 12. I sin mån bekräftar detta omdöme redan af det verk, d. v. vi här se: en väggdekoration i en korridor till templet i Abydos, Abgvid Nilen i öfre Egypten. Här se vi åter Konung Sethos och framför honom Ramses II som gosse. Ornamenterna, mot hvilka de vända sina ansikten, bestå af ~~75~~ ~~75~~ konst, namnskildrar, af hvilka man läser namnen på 75 bland de hundraåttio faraoner, som före dem hade innehaft Egyptens tron. Någon ålder skillnad mellan far och son kan icke upptäckas i dragen. ^{och måhända} ^{närman} ^{liksom den sin} Af det nya rikets reliefer ^{se} ^{synas} ^{atta} ^{namn} ^{likor} ^{begripade} med en ungdom, och ^{se} ^{från} i det & af Zoroasterreligionens urkunder skildrade paradiset, där farfar, far och son alla likna vackra ^{fantom} ^{äro} ^{gossar}.

Jag afsätter i nästa föreläsning öfver ^{riten} ^{ref} den egypt. skulpturen, för att därefter redogöra för den assyriska, ^{hvar} ^{eftersom} som båda bli häftas i minnet, då man skall uppskatta hvad den & helleniska skulpturen betyder i konstens värld.

25/9.94

